

РИНОК ПРАЦІ ЯК ДЕТЕКТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУСПІЛЬСТВА

Однією з характерних глобальних змін сучасності, яка чинить радикальний вплив на розвиток інноваційної економіки, є нерівномірний перехід різних країн до так званої економіки, що базується на знаннях, інтелектуальному, людському капіталі. Ключову роль в такій економіці відіграють знання людини, нематеріальні активи, інтелектуальний капітал як особливе поєднання людського капіталу (реальні та потенційні інтелектуальні здібності, практичні навички працівників компанії) і сформованих зв'язків зі споживачами (через бізнес-процеси, бази даних, бренди, ІТ-системи та інше). Таке поєднання в компанії формує здатність трансформувати знання та нематеріальні активи в ресурси, які створюють багатство і відповідну додаткову вартість за рахунок особливого ефекту від примноження людського капіталу на фінансовий, матеріальний та інший.

Нова економіка, характерними рисами якої є визначальна роль інновацій і технологій у забезпеченні зростання і конкурентоспроможності, орієнтація на виробництво нових послуг та продуктів, створення нових галузей тощо, формує специфічні умови на ринках праці. Сучасні тенденції щодо попиту на працівників, а також характер вимог до їхньої кваліфікації значно різняться в залежності від рівня та моделі економічного розвитку певної країни. У загальному вигляді водорозділ проходить між постіндустріальними та індустріальними країнами, тими, хто лідирує, й тими, хто доганяє. Проте й ця опозиція не є жорсткою.

Ринок праці країн, що розвиваються, перш за все орієнтований на промисловість та розвиток інфраструктури (робітники різного рівня кваліфікації). «Універсальним» трендом ринку праці є зменшення попиту на працівників сільського господарства і збільшення – на працівників сфери послуг. На ринках праці розвинутих країн попитом користуються працівники сфери інформатики, телекомунікацій, Інтернет, комп'ютерних технологій, а також новітніх галузей – біо- та нанотехнологій. Зростає потреба у фахівцях із промислового впровадження інновацій та «екологічних» спеціальностей.

Через значний динамізм інноваційних змін у світовій економіці прогноз щодо структури ринку праці взагалі не можливий. Ситуація на ринках праці прямо пов'язана зі ступенем інтегрованості країни до світових економічних процесів і її успішністю як глобального гравця. Найбільш

проблематично визначити домінуючі тенденції для трансформаційних економік з нечіткою моделлю розвитку – вони можуть перебувати під впливом одночасно декількох, часто суперечливих, тенденцій. Цю закономірність підтверджує й досвід України [2].

Наразі в глобальній економічній системі Україна розташована здебільшого в сировинному сегменті з низьким рівнем виробництва доданої вартості, позиціонується як країна-донор дешевої робочої сили, сировини і як країна-реципієнт споживчих товарів [1]. Цей статус істотно обмежує конкурентні можливості України.

Характер змін на вітчизняному ринку праці дозволяє «діагностувати» реальні потреби економіки, а отже, й перспективи її розвитку. Дослідження Українського інституту соціальних досліджень ім. Олександра Яременка щодо дисбалансу між реальними потребами економіки, можливостями системи освіти та попитом на професії з боку ринку праці показало, що найближчим часом на ринку праці в Україні спостерігатиметься збільшення попиту на персонал з вищою освітою, виникнення дефіциту кваліфікації, а також загострення конкуренції робочої сили в тих сегментах економіки, де обсяг пропозиції робочої сили збільшуватиметься, а якість професійної підготовки кадрів – зростатиме. Все це створюватиме сприятливі умови для найбільш кваліфікованих кадрів – як з огляду на працевлаштування, так й в плані рівня доходів. Передусім це стосується дефіцитних як для нашої, так й для сусідніх економік професій – ІТ, високі технології, сучасний менеджмент, банкінг, тощо [2].

Таблиця 1

Перелік професій та спеціальностей, які користуються найбільшим попитом на українському ринку праці, %*

Спеціальності, професії	2 – 4 роки тому	сьогодні	найближчі 3 – 5 років
1	2	3	4
Інженери, технологи	12	44	55
Програмісти, ІТ-спеціалісти	16	40	44
Кваліфіковані робітники	20	50	35
Будівельники	17	29	28
Менеджери (у т.ч. HR-менеджери)	32	39	27
Економісти, фінансисти	51	41	26
Працівники сфери обслуговування та торгівлі	37	30	24
Бухгалтери, банківські працівники	44	32	13

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Маркетологи, рекламисти	12	9	12
Юристи	47	19	11
Працівники медицини та фармації	6	10	11
Працівники сфери освіти	6	13	9
Психологи, соціологи	6	7	9
Страхові агенти	2	8	9
Некваліфіковані робітники	7	15	8
Працівники сфери с/г	1	2	7
Філологи, перекладачі	4	4	6
Фахівці в галузі природничих наук	2	4	4
Логісти		2	4
Секретарі	5	6	3
Дизайнери	1	2	3
Працівники сфери культури та шоу-бізнесу	3		3

* Сума перевищує 100%, тому що на кожне запитання респондент міг назвати до 5 професій/спеціальностей

Примітка. Джерело [2]

Таблиця 2

Перспектива зміни попиту на кваліфіковані кадри у найближчі 3-5 років

Попит швидше збільшиться	Попит не зміниться	Попит зменшиться
1	2	3
Інженери, технологи	Працівники медицини та фармації	Працівники сфери освіти
Програмісти, ІТ-спеціалісти	Працівники сфери культури	Юристи
Фахівці в галузі будівництва, нерухомості	Журналісти, перекладачі	Бухгалтери, економісти
Менеджери з персоналу	Працівники поліграфії	
Менеджери зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), митниці, логістики	Секретарі	
Маркетологи, рекламисти		

Продовження таблиці 2

1	2	3
Дизайнери		
Фахівці у галузі страхування		
Менеджери з продажу		
Менеджери		
Працівники сфери с/г		

Примітка. Джерело [2]

Згідно даних найбільшого в Україні кадрового порталу Rabota.ua, десятка професій, яка користується попитом на українському ринку відображена в таблиці 3.

Таблиця 3

Десятка професій, яка користується попитом на українському ринку

Спеціальність	Питома вага вакансій (%)	Темпи зростання попиту
Менеджери з продажу	9,95	Високі
Економісти і фінансові працівники	9,46	Стабільні
IT: Системні адміністратори	7,36	Дуже високі
Інженери, технологи, проєктувальники	6,6	Високі
Бухгалтери, аудитори	5,92	Стабільні
Керівники відділів	5,61	Високі
Секретарі, офіс-менеджери	5	Стабільні
IT: програмісти C++, C, C#, .NET	4,8	Дуже високі
Топ-менеджери	4,6	Високі
Менеджери з продажу обладнання і комплектуючих		

Примітка. Джерело [3]

Україні притаманні регіональні диспропорції щодо структури зайнятості. На попит впливає регіональна «концентрація» певних галузей економіки, а також тип населеного пункту. Можна стверджувати, що «лінія розколу» між економічним розвитком і стагнацією (центром та периферією) проходить між великими містами (Київ, Харків, Дніпропетровськ, Одеса, Львів) та рештою населених пунктів, де спостерігається стабільний дефіцит працівників майже всіх напрямків. Економічні диспропорції мають суттєві соціальні наслідки: кваліфіковані та високоосвічені працівники «вимиваються» центром, що, у свою чергу, інтенсифікує його розвиток, водночас поглиблюючи відставання «периферії» (Таблиця 4).

Ситуація в регіонах: аналіз вакансій

Захід	Центр	Схід
робітничі спеціальності	інтелектуальна діяльність	робітничі спеціальності
сфера сільського господарства	сфера сільського господарства	професії галузей, які стосуються важкої промисловості та металургії
туристичний бізнес		
Карпати: туристичний бізнес,	м. Київ: інтелектуальна діяльність (у сферах економіки, юриспруденції, маркетингу, менеджменту та ін. напрямках).	менеджери з продажів будівельники кваліфіковані робітники програмісти
Південь:		
туристичний бізнес, сфера послуг, сфера сільського господарства		

Примітка. Джерело [3]

Таким чином, на сучасному українському ринку праці спостерігаються тенденції, притаманні розвиненим країнам – тобто, підвищення попиту на кадри з високим рівнем освіти і професійної підготовки, звуження спеціалізації у деяких сегментах ринку праці, зростаюча потреба у програмістах та ІТ спеціалістах тощо, поєднується з інерційним розвитком економіки пострадянського типу – з переважанням третього і четвертого технологічних укладів, негнучкістю та низькою адаптивністю до світових умов конкуренції тощо – йдеться передусім про вади вітчизняної системи освіти, досі значною мірою орієнтованої на відтворення застарілої структури зайнятості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інноваційна стратегія українських реформ [Текст]: збірник наукових праць / А.Гальчинський, В.Гець, А.Кінах, В.Семиноженко. - К. : Знання України, 2002. - 336 с. - Бібліогр.: с. 322-336 (318 назв)
2. Огляд актуальної наукової дискусії про перспективи розвитку світу в цілому та України як його частини та висновки експертного дослідження «Аналіз дисбалансу між реальними потребами економіки, можливостями системи освіти та попитом на професії з боку ринку праці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=27945
3. Осень на ринке труда: будет рост вакансий, но в зарплатах –затишье [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://blog.rabota.ua/osen-na-ryinke-truda-budet-rost-vakansiy-no-v-zarplatah-zatishe/>